

DOI: 10.33270/03243502.81
УДК 159.9.

Страхи та бар'єри початку професійної діяльності в майбутніх психологів в умовах сучасних викликів

ОСТРОЛУЦЬКА Любов*

викладач кафедри психології навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9723-3477>;

ХРИСТЮК Оксана

викладач кафедри психології навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7223-2693>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню страхів і психологічних бар'єрів, що виникають у майбутніх психологів перед початком професійної діяльності в умовах впливу сучасних викликів, таких як воєнні дії в Україні, масова психологічна травматизація населення, стрімкий розвиток цифрових технологій, дистанційне навчання тощо. Метою статті є вивчення основних страхів і бар'єрів, що потенційно можуть здійснювати негативний вплив на початок професійної кар'єри майбутніх психологів, а також розроблення практичних рекомендацій з їх подолання. Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання: проведення теоретичного аналізу наукової літератури й емпіричного дослідження стану проблеми, визначення основних шляхів її подолання. Методологічним підґрунтям статті є фундаментальні положення системно-структурного підходу, теорія єдності психіки, поведінки й діяльності; загальні положення діяльнісного підходу до розгляду особистості як активного суб'єкта власного розвитку; гуманістично-особистісний підхід; принцип розвитку та його рушійні сили. Під час підготовки статті використано окремі загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) і психологічні методи (анкетування, опитування, бесіда). Дослідження проводили серед здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра за спеціальністю 053 «Психологія» навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ. За результатами емпіричного дослідження визначено особливості переживання страхів і бар'єрів початку професійної кар'єри майбутніми психологами в сучасних умовах, на цій підставі запропоновано практичні рекомендації щодо їх подолання. Проведене дослідження засвідчує наявність у більшості (81 %) респондентів переживань різноманітних страхів і психологічних бар'єрів, пов'язаних із професійною самореалізацією. З метою розв'язання цієї проблеми рекомендовано в процесі вивчення навчальних дисциплін професійного спрямування в період навчання в закладі вищої освіти обов'язково враховувати реалії професійної діяльності фахівців-психологів, забезпечити формування та розвиток професійно важливих рис, умінь і навичок майбутніх психологів, використовувати сучасні педагогічні інноваційні інтерактивні технології, спеціально розроблені ділові ігри, тренінги, забезпечити дотримання етичних стандартів діяльності, а також акмеологічних принципів. Отримані результати дослідження будуть корисними для студентів-психологів, молодих спеціалістів, викладачів і супервізорів, які прагнуть підтримати професійний розвиток початківців. Порушені проблемні питання потребують подальших ґрунтовних психологічних досліджень із суттєвим збільшенням вибірки та використаних психодіагностичних методик.

Ключові слова: страх; бар'єр; професія; кар'єра; професійна самореалізація.

Історія статті:

Отримано: 24.07.2024

Переглянуто: 20.08.2024

Прийнято: 18.09.2024

Рекомендоване посилання:

Остролюцька Л., Христюк О. Страхи та бар'єри початку професійної діяльності в майбутніх психологів в умовах сучасних викликів. *Юридична психологія*. 2024. № 2 (35). С. 81–89. doi: 10.33270/03243502.90.

*Відповідальний автор

Вступ

Стрімкі зміни, що відбуваються нині в усіх сферах українського суспільства, зумовлені низкою об'єктивних факторів, таких як ведення воєнних дій на території нашої держави, масове внутрішнє переміщення населення, економічна нестабільність, кризи в політиці, пандемія, стрімкий розвиток цифрових технологій, перехід до дистанційної форми навчання та діяльності, висока психологічна травматизація населення тощо, обумовлюють підвищений попит на послуги фахівців-психологів. Водночас початок професійної кар'єри часто супроводжується різноманітними страхами та психологічними бар'єрами, що можуть суттєво послаблювати мотивацію фахівців або навіть перешкоджати входженню в професію. Вважаємо, що початок кар'єри в психології – це не лише виклик, а й унікальна можливість для самореалізації, розвитку професійно важливих рис і набуття значущого досвіду для особистості. Подолання страхів і бар'єрів на цьому етапі відкриває шлях до цікавого й перспективного професійного шляху, який здатний змінювати на краще життя окремих людей і суспільства загалом.

Матеріали та методи

Метою статті є висвітлення результатів дослідження проблем початку професійної кар'єри майбутніх психологів, пов'язаних зі страхами та психологічними бар'єрами в умовах сучасних викликів.

Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення системно-структурного підходу у психології (Maksymenko, 2013; Kokun, 2002), теорія єдності психіки, поведінки та діяльності, принцип розвитку та його рушійні сили (Kostiuk, 1968); загальні положення діяльнісного підходу до розгляду особистості як активного суб'єкта власного розвитку (Ball, 2017); гуманістично-особистісний підхід (Maslou, 2021; Rogers, 1983); *методи дослідження*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, анкетування, опитування, бесіда.

Результати й обговорення

Особливості проблем професійної кар'єри активно досліджують зарубіжні й українські вчені, які висвітлюють різні аспекти реалізації професійної кар'єри, її особливості, види, етапи, необхідні умови для успішності тощо. На проблемах становлення молодого фахівця-психолога зосереджували увагу в наукових розробках такі вітчизняні вчені: Л. Бадюл, А. Гусев, Л. Цибух (2024), Ю. Івашко, М. Скоробагатько (2019), О. Загребельний, Н. Пенькова, Л. Філоненко (2023), Ю. Кириченко, А. Колодяжна (2023), С. Максименко (2024), Н. Чепелева (2020), Н. Чугаєва (2024) та ін. Особливості початку професійної кар'єри

психологів розглядали у своїх роботах М. Горенко, М. Міщенко (2017), І. Данилюк, О. Купрєєва (2020), Ю. Калюжна (2023), Л. Коняєва, М. Шопша (2024), Л. Мороз (2022), О. Сафіна (2022) та ін.

Слід зазначити, що професійна діяльність, передусім на етапі становлення майбутнього фахівця, має певні особливості та складнощі, на яких акцентують дослідники. Про проблеми формування самореалізованої особистості фахівця-психолога в сучасних реаліях і нових викликах зазначають дослідники Н. Чугаєва, Л. Клевака та В. Клімушев (2024). Вони слушно зауважують, що в сучасних умовах відбувається порушення звичних і комфортних умов життя особистості, у зв'язку з цим і видозмінювання звичних програм її саморозвитку, тож потребують дослідження проблеми реалізації потенціалу кожної особистості та людства загалом. Саме тому важливу роль у розвитку та реалізації особистості відіграє вища освіта, завданням якої є не лише формування у фахівців міцних знань, умінь і навичок у певній професійній сфері, а й створення всіх необхідних умов для становлення творчої особистості. Передусім це набуває актуальності у психологічній освіті, оскільки нині формується нове уявлення про фахівця-психолога як про особистість, яка постійно розвивається та адаптується до викликів сучасності. Головне завдання психолога полягає не лише в професійному розв'язанні проблем інших людей, а й у вмінні долати власні проблеми, реалізувати свій потенціал і прагнути до самоактуалізації як унікальної цілісності, що є невід'ємною умовою досягнення успіху в житті. Щодо необхідних умов професійної самореалізації особистості студентів-психологів слушно видається позиція дослідників Р. Кириченко та Ю. Колодяжної (2023), які зазначають, що основною необхідною умовою є сформованість у студентів психологічної готовності до майбутньої діяльності. Автори вважають, що створення практично орієнтованого освітнього середовища, яке сприяє застосуванню загально-професійних компетенцій і практичному опануванню отриманих знань, стає можливим завдяки використанню в освітньому процесі практичних форм навчання, спрямованих на активізацію діяльності студентів й отримання конкретних результатів у формуванні їхнього практичного досвіду. Участь студентів у виконанні реальних проєктів за замовленнями зовнішніх організацій, у грантах, фахових конкурсах сприяє підвищенню інтересу в них у самоосвітній діяльності та значно підвищує рівень сформованих професійних компетенцій. Виробнича практика, яку проводять у професійних організаціях, дає змогу розширити теоретичні знання, сприяє рефлексивному мисленню. Значущим стимулом мотивації є розуміння неможливості без рефлексії застосувати знання, отримані під час теоретичної підготовки, у практичній професійній діяльності. Також підвищує рівень психологічної готовності до

майбутньої діяльності очна участь студентів у конференціях і круглих столах. Автори вважають, що для підвищення рівня підготовки студентів до успішної конкурентоспроможної професійної діяльності на світовому ринку праці доцільним є створення в університетах системи психологічного супроводу професіоналізації майбутніх фахівців з метою виявлення основних проблем, пов'язаних із початковим етапом професійної кар'єри, і сприяння їхньому позитивному розв'язанню.

Ю. Калюжна (2023) зазначає, що важливою проблемою для розвитку психологічної готовності студентів до професійної праці в умовах вищої школи є врахування особистісної та функціональної готовності. Авторка переконана, що студентам слід працювати над створенням власної моделі професійних дій з підбором і застосуванням доцільних прийомів, засобів та знарядь, необхідних для її втілення. Саме тому вона пропонує орієнтувати студентів на такий алгоритм опанування професійних знань і вмінь, який і забезпечить оптимальну готовність до виконання фахової діяльності.

Ми поділяємо позицію дослідниць М. Міщенко та М. Горенко (2017), які доводять, що готовність молодих фахівців до професійної діяльності передбачає психологічну готовність, теоретичну і практичну, де психологічна передбачає наявність системи спонукань, які зумовлюють активність особистості, стійке прагнення до досягнення успіху та прагнення уникнути невдачі; здатність до об'єктивного самооцінювання власних дій та вчинків; здатність швидко і легко встановлювати контакт з іншими людьми, уміння співпрацювати та спілкуватися; спроможність здійснювати свідому організацію і регуляцію власної діяльності й поведінки, уміння долати складнощі під час досягнення мети. Своєю чергою теоретична готовність пов'язана з наявністю в майбутніх фахівців пізнавальних здібностей, здатністю швидко й легко набувати нових знань і вмінь, розвиненістю вміння долати несподівані перешкоди, знаходити вихід із нестандартних ситуацій; наявністю в них спеціальних знань; здатністю орієнтуватися в потоці інформації

та обирати найсуттєвішу тощо. Практична готовність – це здатність майбутніх фахівців до професійної діяльності, уміння застосовувати знання про способи дій на практиці, сформованість професійних умінь і навичок; здатність до контролю за виконанням поставлених завдань, уміння вести облік, аналіз та готувати звіти; сумлінне ставлення до роботи, якісне виконання доручень або завдань відповідно до поставлених вимог, дисциплінованість, пунктуальність і відповідальність. Готовність до реалізації професійної кар'єри передбачає готовність особистості до самовдосконалення, наявність продуктивного творчого мислення, здатність пошуку нововведення під час розв'язання складних професійних завдань.

У процесі переходу від навчання до практики в майбутніх психологів виникають різноманітні страхи та психологічні бар'єри, особливості та шляхи подолання яких залишаються недостатньо дослідженими.

У межах викладання циклу професійно спрямованих дисциплін у навчально-науковому інституті права та психології НАВС було встановлено наявність проблеми актуальних професійних й особистісних страхів і бар'єрів у майбутніх психологів, пов'язаних із початком професійної кар'єри. З метою вивчення проблеми було проведено емпіричне дослідження, у якому взяли участь здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра за спеціальністю 053 «Психологія» в кількості 110 осіб.

У процесі дослідження за допомогою розробленої анкети було виявлено основні страхи та психологічні бар'єри респондентів. У нашому дослідженні ми визначаємо страх як захисний механізм, що з'являється внаслідок переживання особою уявної чи реальної небезпеки та мобілізує ресурси організму для її уникнення або подолання.

Результати наших досліджень, які представлені на рис. 1, засвідчують, яка кількість респондентів відчуває страх різного ступеня вияву, пов'язаного з початком професійної діяльності.

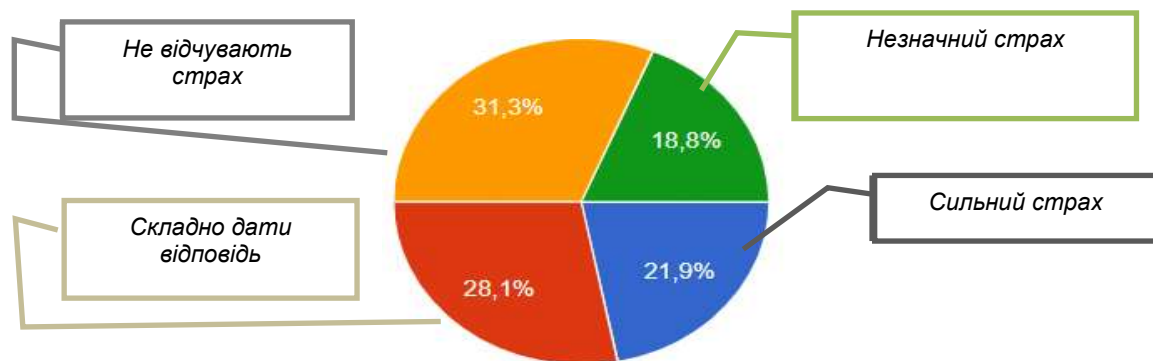

Рис. 1. Кількість респондентів і ступінь вияву страху початку професійної діяльності

Найактуальнішими страхами для респондентів за результатами анкетування є такі: припуститися професійної помилки; страх не влаштуватися на роботу за спеціальністю; страх не впоратися з емоціями або запитом клієнта;

критика з боку колег або клієнтів; недостатня компетентність для практики; страх на початку роботи мати нестабільний дохід. Графічно результати представлено на рис. 2.

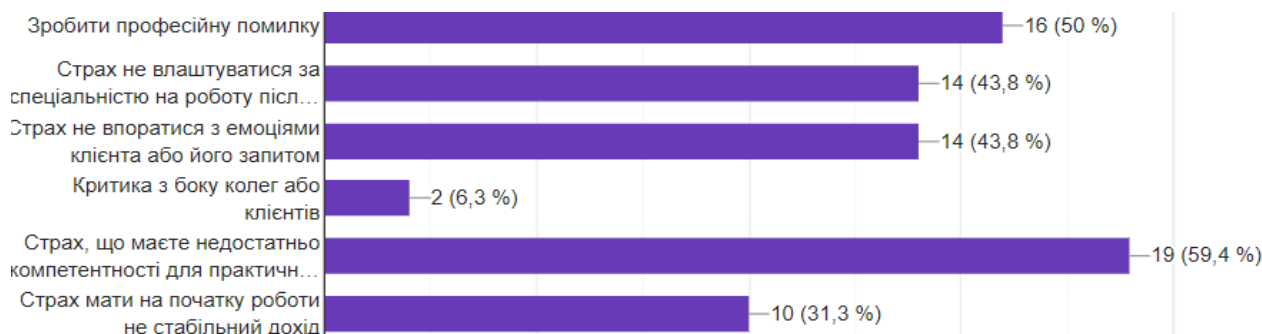

Рис. 2. Найпоширеніші актуальні страхи початку професійної кар'єри

У процесі проведення методів опитування та бесіди з респондентами було виявлено ширший перелік страхів, що перешкоджають початку професійної кар'єри. Розглянемо їх докладніше:

1) *страх припуститися професійних помилок*, оскільки бракує практичного досвіду. Молоді фахівці часто сумніваються у власних знаннях і здібностях, передусім коли постають перед складними випадками. Наприклад, респонденти зазначали, що оскільки в країні діє воєнний стан і є необхідність надання психологічної допомоги особам, які мають важкий травматичний досвід, ПТСР, втратили близьких або домівку, зазнали фізичних та/або сексуальних травм, поранення, перебували в полоні тощо, то вони остерігаються неправильних дій, щоб не завдати додаткової шкоди психічному здоров'ю клієнта;

2) *страх невідповідності вимогам професії*. Респонденти зазначали, що відчувають вияви так званого синдрому самозванця, вказують на явну недостатність сформованих практичних навичок, що своєю чергою викликає в них невпевненість у своїх професійних рішеннях і діях. Крім того, вони часто постають перед проблемою браку наставництва або професійного супроводу з боку досвідченіших колег, які можуть розглядати молодь як конкурентів на ринку праці, а супервізія є платною та фінансово обтяжливою у зв'язку з браком ресурсів чи стабільного доходу;

3) *страх невизначеності перед майбутнім*. Респонденти переймаються через нестабільність сучасного ринку праці, швидкі технологічні зміни, що призводить до появи нових професій, зникнення давніх, а глобалізація економіки посилює конкуренцію на ринку праці, викликає тривогу і страх щодо можливості знайти гідне місце роботи, яке відповідає таким запитам, як престижність, висока заробітна платня, можливість самореалізації та кар'єрного зростання. Крім

того, респонденти чоловічої статі відчувають страх перед можливою мобілізацією та безпосередньою участю у воєнних діях;

4) *страх, зумовлений стрімким розвитком інформаційних технологій*. З одного боку, більшість респондентів є впевненими користувачами технічних засобів, проте зазначають, що інформаційні технології не тільки відкривають нові перспективні можливості для реалізації власної психологічної практики в режимі онлайн, а й створюють нові виклики, такі як захист персональних даних клієнта та власних від можливих кіберзлочинів, забезпечення етичних питань з дотримання принципу конфіденційності тощо;

5) *страх втратити віру у власні професійні можливості*;

6) *страх негативних оцінок з боку викладачів та/або критики* від наставників, а також порівняння з успішнішими колегами;

7) *страх недосконалості*. Чимало психологів-початківців переживають страх не бути достатньо досвідченими, не знати відповіді на всі запитання клієнтів. Важливо усвідомити, що ніхто не є досконалим і навіть досвідчені психологи постійно навчаються;

8) *страх завдати психічного болю клієнту* під час консультування;

9) *страх перед контактом з першими клієнтами*. Переживання з приводу того, як їх будуть сприймати клієнти, як правильно поводитися, спілкуватися тощо;

10) *страхи, пов'язані з адаптацією до нового колективу або нових умов професійної діяльності*.

Також слід зауважити, що підґрунтям для виникнення професійних страхів є особистісні особливості психолога-початківця, такі як: вплив самооцінки та рівня домагань на готовність до реалізації в професії; вияви професійного стресу

та вигорання на початковому етапі кар'єри; особливості професійного вибору та мотивації до навчання і діяльності; очікування від майбутньої професії та факторів, що позначаються на професійному виборі; нереалістичне уявлення про особливості професійної діяльності психолога; соціальні стереотипи та міфи щодо професії.

У процесі дослідження було виявлено, що, крім страхів, на початок професійної діяльності суттєво впливають і певні психологічні бар'єри особистості, що можуть завадити психологам-початківцям цілеспрямовано рухатися до поставленої мети: отримати професію та розпочати трудову діяльність. Здебільшого бар'єри є складним явищем, що охоплює внутрішні перешкоди, які виникають у свідомості людини й суттєво впливають на її здатність ефективно діяти у визначених умовах. Це явище відображає порушення гармонії між об'єктивними умовами діяльності й суб'єктивним сприйняттям цих умов. Бар'єри супроводжуються емоційними реакціями, які впливають на результат провідної діяльності, що може бути сприятливим або несприятливим. Психологічні бар'єри можуть виявлятися в різних сферах особистості: особистісні бар'єри, що ґрунтуються на особистих характеристиках особи (психічні стани й емоційні реакції, що домінують, недовірливість, схильність до конфліктів, почуття ворожості, агресія, тривожність, переживання, нервово-психічне напруження тощо), численні комунікативні бар'єри, мотиваційні бар'єри тощо.

З огляду на ту обставину, що професійна діяльність психолога безпосередньо пов'язана з побудовою професійних відносин і спілкуванням із різними категоріями клієнтів, безумовно, надзвичайно важливе значення має сформованість професійно важливих рис, умінь і навичок майбутнього фахівця, що дасть змогу розбудовувати терапевтичні міжособистісні стосунки, забезпечувати належні умови професійного

спілкування, встановлювати довірливі відносини та зворотний зв'язок, долати різноманітні бар'єри, що ускладнюють процес виконання професійних завдань. Дослідники К. Василенко та І. Шутяк (2023) слушно зазначають, що ефективне професійне спілкування психолога з клієнтом передбачає вміння чітко та зрозуміло висловлювати свої думки, розуміти думки й інтереси інших, а також уміти розв'язувати проблеми та конфлікти. Таке спілкування має містити ключові елементи: вміння слухати, розуміти та сприймати інформацію, адекватно реагувати на неї, вміння будувати відносини з іншими учасниками. Автори акцентують, що професійне спілкування охоплює різноманітні комунікативні бар'єри – перешкоди, які можуть виникати під час взаємодії між людьми й пов'язані з мовою, культурою, особистістю та іншими чинниками, які впливають на ефективність спілкування.

Ми поділяємо думку Р. Вольської та О. Матеюка (2023), які вважають, що розвиток власних здібностей і рис, зокрема емоційного інтелекту, впливатиме на адаптивне подолання конфліктних та інших стресових ситуацій, вибудовування довірливо-дружніх міжособистісних відносин, налаштування на робочий процес і колективну працю задля спільного досягнення мети, прагнення до саморозвитку й опанування нових навичок, задоволення життям та само-реалізацією.

Розглянемо особливості бар'єрів, що негативно впливають на початок професійної діяльності. Серед актуальних бар'єрів респонденти виокремили такі: недостатній досвід практичної роботи; неформованість чіткого уявлення про те, як почати практичну діяльність; конкуренція на ринку праці; недостатність інформації щодо працевлаштування; відсутність підтримки з боку більш досвідчених колег (менше 5%); відсутність підтримки з боку старших колег тощо (результати представлено на рис. 3).

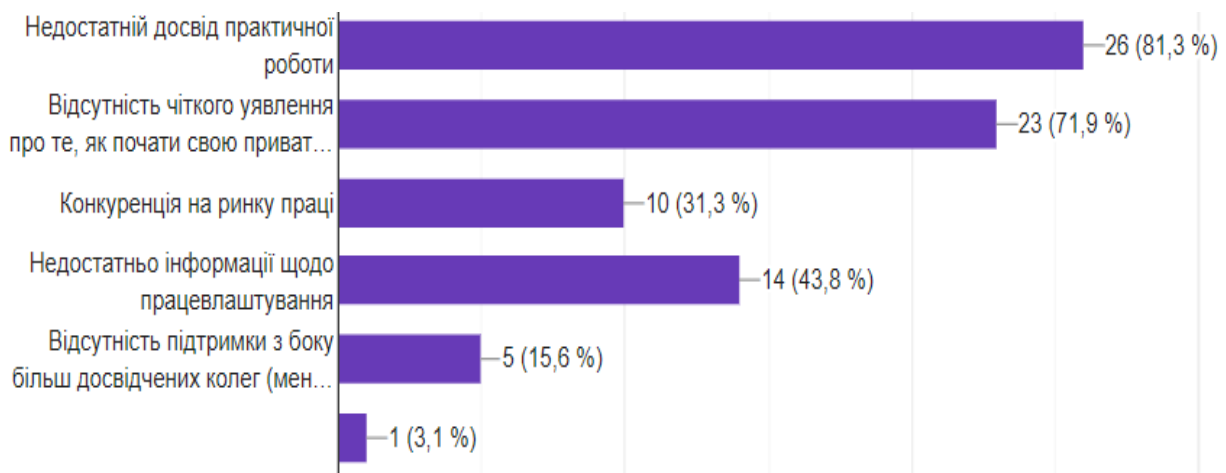

Рис. 3. Психологічні бар'єри, що негативно впливають на початок професійної діяльності

Результати опитування та бесіди з респондентами засвідчили, що основними психологічними бар'єрами на шляху до початку професійної кар'єри є такі особистісні фактори: втрата мотивації навчальної діяльності як наслідок впливу негативних особистих життєвих ситуацій; невпевненість у собі; сумніви в професійних знаннях; нерозвиненість комунікативної та емоційно-вольової сфер особистості; небажання розвиватися як фахівець та особистість тощо. Крім того, було зазначено також про такі бар'єри, як: помилкове сприйняття партнера в спілкуванні, що може виникати на підставі хибного першого враження; бар'єри, пов'язані зі стереотипами (респонденти зазначили, що часто це пов'язано із сексуальною орієнтацією клієнта); бар'єри негативних установок (наприклад, ефект чужої думки) тощо.

На нашу думку, подолання страху початку професійної діяльності для студентів-психологів є важливим етапом у їхньому професійному розвитку. Від страху нівелюються впевненість у собі, рішучість у діях і вчинках, наполегливість у досягненні мети, психолог-початківець заздалегідь налаштовує себе на поразку. Необхідно орієнтуватися на позитивні результати й можливості для розкриття потенціалу.

На підставі отриманих результатів можна запропонувати такі практичні рекомендації:

- формувати професійно важливі риси, уміння та навички, визначальною серед яких є стресостійкість;

- формувати адекватне сприйняття професійних ситуацій;

- проводити рольові ігри, тренінги, моделювання та симуляції різноманітних форм психологічної допомоги на практичних заняттях, обговорення реальних складних практичних ситуацій з метою відпрацювання потенційних професійних ситуацій та покращення емоційної саморегуляції та мотивації до роботи;

- мотивувати здобувачів до вивчення спеціалізованої літератури, відвідування семінарів, вебінарів, професійно орієнтованих тренінгів, що проводять досвідчені фахівці-практики, а також брати активну участь у волонтерських програмах, стажуваннях для напруження досвіду практичної діяльності, брати участь у професійних конференціях, наукових заходах;

- відкриття та функціонування на базі ЗВО «психологічної клініки» з метою відпрацювання реальних професійних ситуацій з реальними клієнтами під керівництвом викладачів і практикуючих психологів;

- формувати налаштованість здобувачів на необхідність подальшого поточного професійного навчання та співпраці з досвідченими практиками, супервізорами й менторами;

- формувати потребу постійно працювати з особистими проблемами, зокрема страхами та переживаннями, якщо страх є надто сильним, звернутися до психолога чи психотерапевта, щоб опрацювати переживання та знайти ефективні стратегії подолання. Орієнтувати здобувачів використовувати практики й методики, які вивчають під час навчання, щоб аналізувати та змінювати власні думки про професійну діяльність, практикувати ведення щоденника самоспостереження.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме подолання страхів і бар'єрів початку професійної діяльності в майбутніх психологів, покращенню якості їхньої підготовки та забезпеченню успішної професійної реалізації. Важливою є спільна робота всіх зацікавлених сторін – студентів, викладачів, освітніх закладів і професійної спільноти.

Висновки

Початок кар'єри в психології – це складний, але водночас цікавий і перспективний шлях. Страху та психологічні бар'єри, що виникають на початку професійної діяльності майбутніх психологів, спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Свідоме врахування цих факторів і застосування сучасних підходів до подолання страхів сприятиме успішному професійному розвитку. Результати дослідження можуть бути корисними для університетів, які здійснюють підготовку майбутніх психологів, і безпосередньо для студентів. Вони допоможуть знизити рівень тривожності, підвищити впевненість у собі та сприяти професійному розвитку. Ми вважаємо, що впровадження в практику професійної підготовки майбутніх психологів здобутків акмеологічного підходу дасть змогу не просто застосовувати отримані теоретичні знання та практичні вміння, а й сформує здатність до ефективної практичної діяльності в конкретних професійних ситуаціях, створить підґрунтя для побудови успішної професійної кар'єри та подальшого професійного становлення і самореалізації.

Подальше дослідження передбачає вивчення проблемних аспектів початку професійної кар'єри психологів-початківців і розроблення психолого-педагогічних й освітніх програм для забезпечення психологічної готовності до успішної професійної діяльності.

References

- [1] Ball, H.O. (2017). *Ratio-humanistic orientation in the methodology of human studies*. Kyiv: SDK.
- [2] Chepelieva, N.V. (2020). Experience construction as a factor of development of professional competence of a psychologist. *Intelligence development technologies*, 4(3). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2020_4_3_12.
- [3] Chuhaieva, N.Yu., Klevaka, L.P., & Klimushev, V.V. (2024). Psychological education and its influence on the formation of successful life strategies of self-realization. *Scientific innovations and advanced technologies*, 6(34), 1578-1589. doi: 10.52058/2786-5274-2024-6(34)-1578-1489.
- [4] Danyliuk, I., & Kuprieieva, O. (2020). The psychological basis of students self-realization at the integrated educational environment. *Society. Integration. Education*, 4, 17-29. doi: 10.17770/sie2020vol4.5185.
- [5] Kaliuzhna, Yu.I. (2023). Development of readiness for professional work of future psychologists in the educational process. *Psychology and personality*, 2(24), 209-221. doi: 10.33989/2226-4078.2023.2.288299.
- [6] Kokun, O.M. (2002). System approach as a methodological basis of psychophysiological support of human activity. *Current problems of psychology*, 1(5), 55-68.
- [7] Koniaieva, L., & Shopsha, M. (2024). Professional identity of psychology students at the adaptation stage of professional socialization in higher education institution. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, 2(63), 5-16. doi: 10.32689/maup.psych.2024.2.1.
- [8] Kostiuk, H.S. (1968). *Learning and personality development*. Kyiv: Rad. shk.
- [9] Kyrychenko, R.V., & Kolodiazna, A.V. (2023). Psychological readiness of students for professional activity. *Habitus*, 56, 217-223. Retrieved from <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/25909>.
- [10] Kyrychenko, R.V., Skorobahatko, M.S., & Ivashko, Yu.O. (2019). Competence approach to the training of future teacher-designer. *Proceedings*, 183, 99-102. doi: 10.36550/2415-7988-2019-1-183-99-102.
- [11] Maksymenko, S.D. (2013). *Human learning psychology: Genetic modeling approach*. Kyiv: Slovo.
- [12] Maksymenko, S.D. (2024). Methodology of genetic psychology in interdisciplinary studies of personality and its inner world. *Psychological resources for personal development in conditions of uncertainty of the educational space: collection of materials of the scientific supplement of the I All-Ukrainian scientific-practical conference* (pp. 11-15). Kyiv: In-t psykholohii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukraine.
- [13] Maslou, A.H. (2021). *Motivation and personality* (O. Sydorchuk, Trans.). Kyiv: Komora.
- [14] Mishchenko, M.S., & Horenko, M.V. (2017). Basics of forming future psychologists' readiness for professional career. *Current scientific psychological and pedagogical research of the present day: materials of the IV All-Ukrainian Internet Conference* (pp. 126-131). Uman. Retrieved from <https://dSPACE.udpu.edu.ua/handle/6789/7710>.
- [15] Moroz, L.I., & Safin, O.D. (2022). Model of development of stress resistance of higher education applicants in the conditions of martial law. *Scientific notes of the V.I. Vernadsky Tavrichesky National University*, 34(73), 5, 48-53. doi: 10.32782/2709-3093/2022.5/08.
- [16] Penkova, N.Ye., Zahrebelnyi, O.V., & Filonenko, L.V. (2023). Professional self-realization of personality. *Scientific perspectives*, 3(33), 406-414. doi: 10.52058/2708-7530-2023-3(33)-406-414.
- [17] Safin, O.D. (2022). Conditions for the development of psychological readiness of psychology students for professional activity. *Science and education*, 3, 70-75. doi: 10.24195/2414-4665-2022-3-12.
- [18] Tsybukh, L., Husiev, A., & Badiul, L. (2024). Problems of online learning of future psychologists and ways to overcome them. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, 1(62), 25-30. doi: 10.32689/maup.psych.2024.1.4.
- [19] Rogers, C.R. (1983). *Freedom to learn for the 80s*. Columbus, OH: Charles E. Merrill Publishing Company.
- [20] Vasylenko, K., & Shutiak, I. (2023). Communicative barriers in professional communication and ways to overcome them. *Grail of Science*, 26, 442-446. doi: 10.36074/grail-of-science.14.04.2023.079.
- [21] Volska, R.A., & Mateiuk, O.A. (2023). Emotional intelligence as an important component of personal career growth. *Psychology of the personality of a specialist in wartime and post-war rehabilitation: materials of the VIII All-Ukrainian Scientific-Practical Conference* (pp. 67-70). Lviv: LvDUVS.

Список використаних джерел

- [1] Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ : СДК, 2017. 204 с.
- [2] Чепелева Н. В. Конструювання досвіду як чинник розвитку професійної компетентності психолога. *Технології розвитку інтелекту*. 2020. Т. 4. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2020_4_3_12.

- [3] Чугаєва Н. Ю., Клевака Л. П., Клімушев В. В. Психологічна освіта і її вплив на формування успішних життєвих стратегій самореалізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Вип. 6 (34). С. 1578–1589. doi: 10.52058/2786-5274-2024-6(34)-1578-1489.
- [4] Danyliuk I., Kuprieva O. The psychological basis of students' self-realization at the integrated educational environment. *Society. Integration. Education*. 2020. Vol. 4. P. 17–29. doi: 10.17770/sie2020vol4.5185.
- [5] Калюжна Ю. І. Розвиток готовності до професійної праці майбутніх психологів у навчальному процесі. *Психологія і особистість*. 2023. № 2 (24). С. 209–221. doi: 10.33989/2226-4078.2023.2.288299.
- [6] Кокун О. М. Системний підхід як методологічна основа психофізіологічного забезпечення діяльності людини. *Актуальні проблеми психології*. 2002. Ч. 1. Т. V. С. 55–68.
- [7] Коняєва Л., Шопша М. Професійна ідентичність студентів-психологів на адаптаційному етапі професійної соціалізації у закладі вищої освіти. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2024. № 2 (63). С. 5–16. (Серія «Психологія»). doi: 10.32689/maup.psych.2024.2.1.
- [8] Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1968. 45 с.
- [9] Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічна готовність студентів до професійної діяльності. *Габітус*. 2023. Вип. 56. С. 217–223. URL: <https://er.knutt.edu.ua/handle/123456789/25909>.
- [10] Кириченко Р. В., Скоробагатько М. С., Івашко Ю. О. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього педагога-дизайнера. *Наукові записки*. 2019. Вип. 183. С. 99–102. (Серія «Педагогічні науки»). doi: 10.36550/2415-7988-2019-1-183-99-102.
- [11] Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід : монографія. Київ : Слово, 2013. 592 с.
- [12] Максименко С. Д. Методологія генетичної психології в міждисциплінарних дослідженнях особистості та її внутрішнього світу. *Психологічні ресурси розвитку особистісної в умовах невизначеності освітнього простору* : зб. матеріалів наук. доп. I Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 жовт. 2024 р.). Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2024. С. 11–15.
- [13] Маслоу А. Г. Мотивація та особистість / пер. з англ. О. Сидорчук. Київ : Комора, 2021. 400 с.
- [14] Міщенко М. С., Горенко М. В. Основи формування готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри. *Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності* : матеріали IV Всеукр. інтернет-конф. Умань, 2017. С. 126–131. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/7710>.
- [15] Мороз Л. І., Сафін О. Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2022. Т. 34 (73). № 5. С. 48–53. (Серія «Психологія»). doi: 10.32782/2709-3093/2022.5/08.
- [16] Пенькова Н. Є., Загребельний О. В., Філоненко Л. В. Професійна самореалізація особистості. *Наукові перспективи*. 2023. № 3 (33). С. 406–414. doi: 10.52058/2708-7530-2023-3(33)-406-414.
- [17] Сафін О. Д. Умови розвитку психологічної готовності студентів-психологів до професійної діяльності. *Наука і освіта*. 2022. № 3. С. 70–75. doi: 10.24195/2414-4665-2022-3-12.
- [18] Цибух Л., Гусев А., Бадюл Л. Проблеми онлайн навчання майбутніх психологів та способи їх подолання. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2024. № 1 (62). С. 25–30. (Серія «Психологія»). doi: 10.32689/maup.psych.2024.1.4.
- [19] Rogers C. R. Freedom to learn for the 80s. Columbus, OH : Charles E. Merrill Publishing Company, 1983.
- [20] Василенко К., Шутяк І. Комунікативні бар'єри в професійному спілкуванні та шляхи їх подолання. *Grail of Science*. 2023. № 26. С. 442–446. doi: 10.36074/grail-of-science.14.04.2023.079.
- [21] Вольська Р. А., Матеюк О. А. Емоційний інтелект як важлива складова кар'єрного зростання особистості. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєної реабілітації* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 27 жовт. 2023 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 67–70.

Fears and Barriers of Beginning the Professional Activities of Future Psychologists in the Conditions of Modern Challenges

OSTROLUTSKA Liubov

Lecturer of the Department of Psychology of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9723-3477>;

KHRYSTIUK Oksana

Lecturer of the Department of Psychology of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7223-2693>

Abstract. The article is devoted to the study of fears and psychological barriers that arise in future psychologists before starting their professional activities under the influence of modern challenges, such as war and military operations in Ukraine, mass psychological traumatization of the population of the state, the rapid development of digital technologies, distance learning, etc. The purpose of the article is to establish the main fears and barriers that can potentially have a negative impact on the beginning of the professional career of future psychologists and to develop practical recommendations for overcoming them. To achieve the goal, the following tasks were set: conducting a theoretical analysis of the scientific literature and an empirical study of the state of the problem and determining the main ways to solve it. The methodological basis of the article is the fundamental provisions of the system-structural approach, the theory of the unity of the psyche, behavior and activity; humanistic-personal approach; the principle of development and its driving forces. During the preparation of the article, certain general scientific methods were used: analysis, synthesis, comparison, generalization, and psychological methods: questionnaires, interviews, and conversations. The study was conducted among applicants for a bachelor's degree in specialty 053 "Psychology" at the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs. A scientific innovation. As a result of the empirical study, the peculiarities of experiencing fears and barriers to starting a professional career by future psychologists in modern conditions were identified, and on this basis, practical recommendations for overcoming them were proposed. Conclusions. The conducted study indicates that the majority (81%) of respondents experience various fears and psychological barriers related to professional self-realization. In order to solve this problem, it is recommended that in the process of studying academic disciplines of a professional orientation during the period of study in higher education institutions, it is necessary to take into account the realities of the professional activity of psychologists, ensure the formation and development of professionally important qualities, skills and abilities of future psychologists, use modern pedagogical innovative interactive technologies, specially developed business games and trainings, and ensure compliance with ethical standards of activity, as well as acmeological principles. The problematic issues raised require further thorough psychological research with a significant increase in the sample and psychodiagnostic methods used.

Keywords: fear; barriers; profession; career; professional self-realization.